

УДК 336.02:631.11

Лагодієнко Н.В., к.е.н.

Миколаївський національний аграрний університет

ФІНАНСОВА САМОДОСТАТНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Розглянуто теоретичні основи економічної природи дефініції «самодостатність» стосовно суб'єктів аграрного виробництва та надане авторське розуміння його основних характеристик, аспект фінансових конфліктів на основі фінансової самодостатності підприємств аграрного виробництва, аналітично обґрунтовано зміни в структурі інвестиційних потоків суб'єктів аграрного виробництва при очікуваному збільшенні рентабельності інвестицій в 3 рази та розраховано прогнозну потребу в інвестиційних ресурсах на принципах самодостатності.

Ключові слова: фінансова рівновага, фінансова самодостатність, аграрна сфера, фінансові інструменти, економічні конфлікти

Lahodiyenko N.

FINANCIAL SELF-SUFFICIENCY OF SUBJECTS OF AGRICULTURAL PRODUCTION

The theoretical basis of the economic nature of the definition of "self-sufficiency" in respect of agricultural production and provided copyright understanding of its basic characteristics, the financial aspect of the conflict on the basis of financial self-sufficiency of agricultural production enterprises, analytically grounded changes in the structure of investment flows in agricultural production expected increasing ROI 3 times calculated and projected needs in investment capital on the principles of self-sufficiency.

Keywords: financial balance, financial self-sufficiency, agriculture, financial instruments and economic conflicts

Лагодієнко Н.В.

ФИНАНСОВАЯ САМОДОСТАТОЧНОСТЬ СУБЪЕКТОВ АГРАРНОГО ПРОИЗВОДСТВА

Рассмотрены теоретические основы экономической природы дефиниции «самодостаточность» относительно субъектов аграрного производства и предоставленное авторское понимание его основных характеристик, аспект финансовых конфликтов на основе финансовой самодостаточности предприятий аграрного производства, аналитически обоснованы изменения в структуре инвестиционных потоков субъектов аграрного производства при ожидаемом увеличении рентабельности инвестиций в 3 раза и рассчитана прогнозная потребность в инвестиционных ресурсах на принципах самодостаточности.

Ключевые слова: финансовое равновесие, финансовая самодостаточность, аграрная сфера, финансовые инструменты, экономические конфликты

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Формування фінансових механізмів взаємодії суб'єктів аграрного виробництва в умовах дефіциту фінансових ресурсів безпосередньо залежить від фінансової рівноваги, що забезпечується за рахунок виваженої структури капіталу підприємств на основі фундаментальних концепцій фінансового менеджменту та генерується таким широко поширеним в зарубіжній літературі фінансовим інструментом вирішення економічних конфліктів, як фінансова

самодостатність в процесі довгострокового розвитку. Ця економічна категорія є досить розповсюдженою в практиці фінансового управління та ризик - менеджменту зарубіжних компаній, яка у використанні вітчизняними суб'єктами аграрного виробництва часто підміняється поняттями самофінансування та самозабезпеченості внаслідок недостатнього розуміння її економічної природи. Фінансове забезпечення суб'єктів аграрного виробництва базується на механізмах самодостатності, які визначають надійність фінансового захисту та, на наш погляд, потребують теоретико-методологічного обґрунтування в аспекті формування її економічних контурів та практичного впровадження.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Фінансова самодостатність як об'єкт управління фінансовими ресурсами підприємств аграрної сфери розглядається в наукових працях Андрійчука В.Г., Анісімової Ю.М., Гришової І.Ю., Дем'яненка М.Я., Карпінського В.А., Крюкової І.О., Кужеля В.В., Лайко П.А., Маліка М.Й., Митяй О.В., Синчака В.П., Танклевської Н.С., Хоми І.Б., Худолій Л.М., Чернявської Т.А., Чупіса А.В., Щербатої М.Ю., Шевченко О.В., Шкарлета С.М., Шабатури Т.С., Язлюка Б.О, та ін.[1-15]

Проте, аспект як внутрішніх, так і зовнішніх фінансових конфліктів на основі фінансової самодостатності підприємств аграрного виробництва ще не вичерпано в наукових дискусіях та потребують подальшої розробки шляхів їх мінімізації.

Цілі статті. Полягають у формуванні теоретичних засад та механізмів фінансової самодостатності суб'єктів аграрного виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В останні роки у вітчизняних наукових джерелах в силу кризових структурних деформацій аграрної економіки та високої частоти виникнення фінансових конфліктів, що супроводжуються катастрофічними ризиками, часто ототожнюють поняття самодостатності, самофінансування та самозабезпеченості підприємств в процесі їх фінансової діяльності через використання різних методологічних підходів до формування механізмів фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери. Так, Крюкова І.О. розглядає джерела фінансового забезпечення інноваційного розвитку переробних підприємств в контексті їх фінансової архітектури, що базується на самофінансуванні в кризовий період та зазначає, що коефіцієнт самофінансування свідчить про стійкість до зовнішніх викликів фінансової архітектури підприємств аграрного виробництва, утім не показує як зміна коефіцієнту самофінансування впливатиме на структурні зрушення чи позначатиметься на процесах оптимізації фінансової архітектури [6,13].

На наш погляд, *коефіцієнт самофінансування* дійсно є показником фінансової сталості, оскільки представляє собою співвідношення власних та залучених джерел фінансування активів підприємства та його нарощення свідчить про зменшення в загальній структурі капіталу рівня фінансових ризиків за рахунок скорочення обсягів залучених ресурсів, і в умовах недостатності кредитних ресурсів це скоріше є позитивним фактором та індикатором дієвого антикризового управління. Проте, такий підхід до фінансування активів підприємств аграрної сфери є досить консервативним, що не дає реалізації сформованого фінансового потенціалу та відповідає стратегії скорочення масштабів виробництва, виключає диверсифікацію діяльності підприємств та нарощення фінансової рентабельності, що, відповідно, обмежує розвиток підприємства в перспективному періоді.

Кужель В.В розглядає самодостатність в аспекті державної підтримки аграрних підприємств та зазначає, що в силу специфіки аграрного виробництва, його

сезонності, потенціальної зміни кон'юнктури ринку, неможливо самостійно забезпечити достатні ритмічні надходження фінансових ресурсів за рахунок власних резервів, тому аграрні підприємства мають в процесі управління прораховувати декілька варіантів прогнозів (від оптимістичного до критично песимістичного), базуючись на цільовому показнику самодостатності, який визначає обсяги фінансових ресурсів, що необхідні для підтримки безперервної господарської діяльності підприємств [7,14]. Проте, слід зауважити, що при такому підході складно методологічно визначити чим показник самодостатності відрізняється від інших показників платоспроможності підприємств, або від показника фінансового левериджу.

Митяй О.В. пропонує авторську методику оцінки ефективності інвестицій на основі соціального та економічного ефекту процесу інвестування стосовно аграрних підприємств, де поділяє інвестиції на зовнішні та внутрішні, акцентуючи увагу, що останні повинні формуватись на основі самозабезпеченості [8,9]. Внутрішні механізми фінансового менеджменту в діяльності переробного підприємства на кожному етапі життєвого циклу спрямовано на певні пріоритетні напрями розвитку, тому інвестування капіталу підприємства в активи повинне мати цілеспрямований характер та відповідати довгостроковим стратегічним завданням. Знову ж таки, сукупність інвестиційних потоків підприємства формується не лише за рахунок власних джерел, тому принцип самозабезпеченості в період життєвої стадії росту для новостворених підприємств обмежує їх подальший розвиток, а спрямування інвестиційних потоків лише у власні активи на засадах самозабезпеченості не гарантує процесу відтворення економічних ресурсів підприємств. Проблему десинхронізації фінансових потоків та викривлення структури капіталу підприємств аграрної сфери в контексті самодостатності розглядають Гришова І.Ю., де зміщують акценти на оптимальне розміщення капіталу в активах підприємств, окрема в розміщенні оборотного капіталу між сферами обігу та виробництва, що спричиняє функціональні асиметрії самовідтворення оборотного капіталу через неможливість самофінансування наступного циклу обороту через іммобілізацію фінансових ресурсів. Проблему неможливо вирішити без нормування оборотних активів, що є відпрацьованим інструментом їх оптимізації та активізації внутрішніх механізмів перерозподілу фінансових ресурсів між сферами їх функціонування, ефективного співвідношення джерел їх фінансування в довгостроковому періоді [2].

Питання збалансованості фінансової системи регіонального розвитку та окремих територій розглянуто Карпінським Б.А.[5], який вбачає її в досягненні такого стану, за якого можна вести мову про повну самозабезпеченість і самовідтворення, а також перспективи незалежного розвитку. Самодостатність характеризується як такий стан рівноваги, за якого потреби конкретної території у фінансовому забезпеченні відповідають її можливостям в довгостроковому періоді. Фінансова самодостатність визначається інвестиційною привабливістю суб'єктів аграрного виробництва та перспективами його розвитку.

Ми скоріше схилиємось до думки, що доцільним використовувати саме термін самодостатності, який віддзеркалює можливості підприємства гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища за рахунок перерозподілу фінансових та інших ресурсів в процесі розвитку переробних підприємств та гарантувати фінансову рівновагу в достроковому періоді, тобто досягнення такого фінансового стану суб'єкту аграрного виробництва, за якого фінансові потреби в процесі ефективного спрямування фінансових потоків буде збалансовано із фінансовим потенціалом його

розвитку.

Фінансова самодостатність - це гнучка властивість до перетворення фінансових ресурсів підприємств, що віддзеркалює принципи управління, компетенції та менталітет власників в напрямку прийняття фінансових ризиків та нарощення конкурентноздатності.

Отже, основним завданням довгострокової діяльності підприємств аграрної сфери є підтримка фінансової рівноваги на засадах самодостатності, а їх стратегічний розвиток пов'язано із залученням інвестиційних потоків з метою нарощення обсягів виробництва, що досягається в процесі консолідації фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках розвитку та ефективному використанні інвестиційних ресурсів підприємств. Інвестиційні процеси в аграрній сфері в сучасних умовах відбуваються дуже повільно через низьку окупність, неефективне використання інвестиційних ресурсів та нестачі джерел їх фінансового забезпечення.

На основі групування суб'єктів аграрного виробництва Миколаївської області за коефіцієнтом рентабельності інвестицій визначено оптимальне співвідношення між реальними та фінансовими інвестиціями, яке складає 77% до 23%, що віддзеркалює розподіл капіталу між сферою виробництва та сферою обігу. У складі реальних інвестицій встановлено оптимальне співвідношення основних складових, яке представлено у таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок потреби суб'єктів аграрного виробництва Миколаївської області в інвестиційних ресурсах

Показники	В середньому за 2010-2013рр.	Факт 2014р.	Прогноз 2020р.	Прогноз 2020р. у % до	
				Середнього за 2010-2013	2020р.
1. Коефіцієнт рентабельності інвестицій суб'єктів аграрного виробництва	0,15	0,13	0,39	260	300
2. Питома вага фінансових інвестицій в структурі сукупних інвестицій, %	0,10	0,15	0,23	x	x
3. Питома вага реальних інвестицій в структурі сукупних інвестицій, %	0,90	0,85	0,77	x	x
4. Питома вага капітальних інвестицій в структурі реальних інвестицій, %	0,15	0,20	0,25	x	x
5. Питома вага інноваційних інвестицій в структурі реальних інвестицій, %	0,20	0,20	0,35	x	x
6. Питома вага поточних інвестицій в структурі реальних інвестицій, %	0,65	0,60	0,40	x	x
7. Потреба в інвестиційних ресурсах в цілому, млн. грн.	51100	58712	89300	175	152
8. Потреба в інвестиційних ресурсах, спрямованих в фінансові інвестиції, млн. грн.	5110	12856.8	20539	402	160
9. Потреба в інвестиційних ресурсах, спрямованих в реальні інвестиції, млн. грн.	45990	49905.2	68761	149.5	138
10. Потреба в інвестиційних ресурсах, спрямованих в капітальне будівництво, млн. грн.	6898.5	9981.04	17190.25	249	172.2
11. Потреба в інвестиційних ресурсах, спрямованих в інноваційне інвестування, млн. грн.	9198	9981.04	24066.35	262	241
12. Потреба в інвестиційних ресурсах, спрямованих в поточне інвестування, млн. грн.	29893.5	29943.12	27504.4	0.92	0.91

Джерело: складено автором на основі аналізу даних [1].

Виходячи із очікуваного коефіцієнта рентабельності інвестицій і наведених співвідношень, розрахована загальна потреба в інвестиційних ресурсах суб'єктів аграрного виробництва до 2020 року, яка складає 89300 млн. грн., зокрема реальних інвестицій - 68761 млн. грн., фінансових інвестицій - 20539 млн.грн.

Одночасно потреба у капітальних інвестиціях складатиме - 17190.25 млн. грн., інноваційних інвестиціях - 24066.35 млн. грн., поточних інвестиціях - 27504.4 млн. грн. З метою підвищення коефіцієнта рентабельності інвестицій у 3 рази, сукупну суму інвестицій необхідно збільшити на 52.1%, реальних інвестицій – збільшити на 38%, капітального інвестування - на 72.2%, а суму поточного інвестування зменшити на 9% - у порівнянні із рівнем 2014 року.

У порівнянні із середньорічним рівнем 2010-2013 рр., для збільшення коефіцієнту рентабельності інвестицій у 2.6 разів, доцільно сукупні інвестиції збільшити на 74,8 %, реальні інвестиції збільшити майже в 1.5 рази, капітальне інвестування збільшити в 2,5 разів, а суму поточного інвестування - зменшити на 8%. Така трансформація інвестиційних потоків на основі самодостатності відповідатиме завданням інноваційного розвитку та переоснащення галузі, допоможе не лише довести до високого рівня рентабельність інвестицій, а й досягти високої конкурентоспроможності на зовнішньому ринку [1].

Проте, очікуваний ефект від такого перерозподілу економічних ресурсів на принципах самодостатності в довгостроковій перспективі може бути втрачено, якщо не збільшити рентабельність власного капіталу суб'єктів аграрної сфери за допомогою механізмів залучення позикового капіталу, що значно розширить обсяги інвестиційних потоків до галузі. Тому, фінансова самодостатність як інструмент фінансового управління реалізується у контурах концепцій оптимізації структури капіталу та обмежує обсяги залучення позикового капіталу лише із доцільності та фінансової безпеки діяльності суб'єктів аграрної сфери. З точки зору економічної ефективності стратегічного довгострокового розвитку суб'єктів аграрного виробництва оптимізація структури капіталу повинна відбуватись за критеріями забезпечення фінансової стійкості та рівноваги в процесі синхронізації фінансових потоків, дієвим механізмом якої в зарубіжній практиці визнано фінансовий леверидж [15].

Отримані розрахунки підтверджують результати дослідження Давиденко Н.М. [3, с.97], на основі яких автор акцентує увагу на переваги IPO в порівнянні з іншими формами залучення в аспекті придбання капіталізації, залучення довгострокових фінансових ресурсів без повернення, проте повинні бути враховані очікування інвесторів щодо реалізації стратегії розвитку з точки зору співвідношення рівня ризику та очікуваної доходності. Хоча IPO не є єдиним джерелом фінансування бізнесу, його наслідки для фінансового стану підприємства з точки зору привабливості структури балансу неспівставні із фінансуванням борговими методами. При IPO відбувається збільшення власного капіталу підприємства, а відповідно самодостатності за рахунок додаткового капіталу внаслідок отримання емісійного доходу та зростання акціонерного капіталу в результаті продажу акцій.

Висновки: Фінансова самодостатність це не обмеження у ефективному використанні залучених ресурсів в діяльності суб'єктів аграрного виробництва, це механізм динамічних трансформацій у фінансовому забезпеченні операційної діяльності на основі дієвих механізмів нівелювання фінансових конфліктів Фінансова самодостатність це якість структури фінансового менеджменту на підприємстві, що дозволяє вирішувати фінансові конфлікти у співвідношенні власних та залучених

фінансових ресурсів в процесі інвестування їх в активи з метою нарощення ринкової вартості бізнесу суб'єктів аграрної сфери. Це компетенція, завдяки якій в процесі управління фінансовими ресурсами підприємство через їх трансформацію досягає стану, що характеризується збалансованістю фінансових потреб суб'єкта аграрної сфери та можливостями його подальшого стратегічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Головне управління статистики у Миколаївській області: статистичні дані [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.ukrstat.gov.ua/>
2. Гришова І.Ю. Соціально-економічне розвиток підприємств в контексті рішення економічних конфліктів./ І.Ю. Гришова, Л.Е.Лебедь//Актуальні проблеми економіки і управління, 2015 .- №2. – С.33-37.
3. Давиденко Н.М. Переваги залучення фінансових ресурсів аграрними корпораціями шляхом виходу на іноземні фондові біржі/ Н.М.Давиденко// Олік і фінанси АПК .- 2012 .- №3(57). С.96-101.
4. Дем'яненко М.Я. Теоретико-методологічні аспекти розвитку концепції фінансово-економічного захисту підприємств в аграрній сфері/ М.Я.Дем'яненко, І.Ю. Гришова// Ukraine – EU. Modern technology, business and law : collection of international scientific papers : in 2 parts. Part 1. Modern priorities of economics, management and social development. Environmental protection collection – Chernihiv : CNUТ, 2015. –р. 107-110.
5. Карпінський Б.А. Збалансованість фінансової системи територій як один з чинників сталого розвитку/ Б.А. Карпінський, О.В. Герасименко// Фінанси України. – 2005. – №12. – С. 80–88.
6. Крюкова І.О. Формування фінансової безпеки агропромислових підприємств / І.О. Крюкова // Облік і фінанси АПК. – 2012. - № 4 (58). – С. 41-45.
7. Кужель В.В. Соціальна політика та соціальні інвестиції підприємств агропродовольчої сфери/ В.В.Кужель// Економічний форум. Науковий журнал. – 2015. - №1.- С. 286-294
8. Митяй О.В. Аналітична оцінка функціонування харчових підприємств як аспект конкурентоспроможності АПК України / О.В. Митяй // Науково-виробничий журнал “Інноваційна економіка”. – 2015. – №3 (58). – С. 21-24.
9. Митяй О.В. Кластеризація як механізм підвищення конкурентоспроможності аграрної економіки /О.В. Митяй // Економічний форум – 2015.– № 3.– С. 46-53.
10. Чернявська Т.А. Самодостатність як методологічна основа ефективного та збалансованого розвитку транспортно-комунікативної системи// Формування сучасних механізмів розвитку інноваційної сфери економіки : монографія / (колектив авторів) за наук. ред. І.Ю. Швець. – Сімферополь : ДІАЙПІ, 2013. – С.117-126.
11. Чернявська Т.А. Зарубіжний досвід розвитку міжнародної торгівлі в цілях забезпечення національної економічної самодостатності // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. – Полтава : ПДАА. – 2014. – №1. 16-21с.
12. Шевченко О.В. Фінансова самодостатність територій як пріоритет державної регіональної політики в Україні/ О.В. Шевченко// Стратегічні пріоритети. – 2008. – №3 (8). – С. 149–156.
13. Kryukova I. A., Grishova I. Yu, Zamylnskiy V. A., Galickiy A. N. Scientific and methodical aspects of the formation of modern financial architecture for the enterprise. «Science progress in European countries: new concepts and modern solutions». March 28, 2013. - Stuttgart, Germany. - Volume 3. - P. 29-32.
14. Kuzhel V. The theoretical basis of investment support of the development of the enterprises of agro food sphere. / V. Kuzhel// Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Науковий збірник. Серія «Економічні науки». – 2014. - № 1(72). – С. 144-149.
15. Gryshova I. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness/ I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24–27.